

Юрієві здалося, що на воротах огорожі замок, однак дівчина лише засміялася, і він побачив, що замок відкритий. Вони підійшли під самі стіни церковки.

Уперше за весь час практики Юрій опинився так близько біля древньої споруди. Він не переймався, що так і не побував тут: був певен, що – за мовчазною згодою – хлопці все дадуть списати, адже прозоро натякнув їм, що за бензин заплатити сам. Уночі церква здалася йому живою, вона дихала уривчасто, немов чекаючи якогось нападу.

Дівчина притулилася до Юрія всім своїм тілом.

– Холодно, – муркотнула вона. – Зігрій мене.

Юрій сприйняв це як довгоочікувану команду.

– Ні-ні, – зблиснула гострими зубками дівчина, – ще не зараз. Запали мені цигарку.

І вона простягнула йому довгу дорогу сигарету. Юрій трохи попорпався в кишнях і витягнув запальничку.

Дівчина поцілувала його в губи. Юрій зовсім розімлів і тремтячою рукою підніс їй вогник. Дівчина засміялася, але чомусь не затягнулася, а відвела цигарку вбік, затиснувши її між тонкими пальцями з довгими нігтями, загостреними, мов пазурі, і подивилася на неї, милуючись.

«Дивна вона все-таки, – подумав Юрій. – Якби не така зваблива, був би її не займав...»

Він не встиг додумати цю думку до кінця. Раптом йому здалося, що навколо горить увесь світ, він почув чийсь дикий вереск – може, то він заволав не своїм голосом, а може, то заверещала якась інша істота, що досі ховалася десь поблизу церкви, а те-

пер потрапила у вогонь. Юрій так перелякався, що побіг, не розбираючи дороги.

...Навколо величезної гори попелу зібралось все містечко. Люди з відрами в руках стояли спітнілі й розгублені. Півночі вони гасили полум'я, але воно немов ще дужче розгоралося від води. Гомоніли про блискавку, про дуже спекотне літо і пересохле дерево, про незагашену свічку; поступово перейшли до обговорення планів щодо нової церкви. На тому і почали розходитися.

Лук'ян плакав не соромлячись.

– Чого рюмсаєш? – торкнув його за плече дід Маркіян. – Треба було зробити, як я тебе просив, а тепер того, що полум'я з'їло, сльозами не вернеш.

– Я майже все зробив, а біля дверей не зміг: отець Василій усе крутився неподалік від мене, – схлипуючи, говорив Лук'ян.

Дід Маркіян лише махнув на нього своїм костуром.

Додому хлопці поверталися мовчки. Юрія то трусило від образи, що дівчина йому так і не дала, то підкидало від страху, що вона може проти нього посвідчити, коли почнеться розслідування пожежі. Кость обмірковував дивні слова отця Василя про те, що добре, що стара церква згоріла, бо тепер, розвіявши її попіл за вітром, на цьому освяченому місці можна побудувати нову. Лук'яна пік сором і гнітило відчуття того, що тепер він усе життя носитиме на душі невідмолвований гріх.

ЕДИСОН І ТЕСЛА У ГРОЗОВЕ НАДВЕЧІР'Я

– Насувається гроза, сер. Я зачиню вікна?

Кліффорд, як завжди, поштиво вклонився і чекав на розпорядження.

– Гарзд, Кліффе. І запни заодно штори, уже сутеніє.

– Слухаюсь, сер.

Кліффорд переходив від вікна до вікна, щільно зачиняючи кватирки і старанно розправляючи складки на шторах. Коли він упорався, у кімнаті стало зовсім тихо і майже всуціль темно, лише невелика настільна лампа охоплювала світлим колом розкладені на столі папери з розрахунками і кресленнями.

Кліффорд увімкнув велику люстру. Раптом у настільній лампі щось зашипіло, тріснуло, і вона погасла.

– Я заміню лампочку, сер, – сказав Кліффорд і заходився її викручувати, обгорнувши носовою хусткою, щоб не обпектися об розжарене скло.

– А що Тесла, ще не з'явився? – запитав Едісон, кинувши оком на свій золотий годинник. – Уже п'ять по сьомій.

– Він прийшов за чверть до сьомої, сер, – Кліффорд перестав крутити лампочку і виструнчився перед господарем. – Тоді саме захмарювало. Я сказав йому, що це трохи зарано, що Ви не любите, коли Вас турбують завчасно, і запропонував зачекати в передпокої. Та він відповів, що хоче побути надворі, доки спалахне перша блискавка.

Навіть кризь зачинені вікна та завішені штори було чути, що почалася сильна злива.

– Так і сказав? – перепитав Едісон.

– Так і сказав, сер, – потвердив Кліфф.

– Хм, – нахмурих чоло Едісон. – Щойно він з’явиться, веди його до мене.

– Слухаюсь, сер.

Кліффорд вийшов із перегорілою лампочкою, а Едісон продовжив розбирати креслення, зіставляючи їх із розрахунками. Час від часу, відкладаючи черговий аркуш, він задоволено покрекував.

За кілька хвилин Кліффорд повернувся з новою лампочкою, і Едісон та папери знову опинилися в яскравому колі.

– Дякую, – сказав Едісон, але тут кркнула одна з лампочок у люстрі.

– Перепрощую, сер, – винувато схилив голову Кліффорд, немов це була його провина, що лампочки не витримували довго.

Едісон не відповів нічого. Його надто дратувало, що ці лампочки такі недовговічні, але він не міг виявити жодного свого невдоволення чи роздратування, бо знав, що за ним невідступно стежать тисячі його постійних і потенційних клієнтів. «Доведу свою машину постійного струму до ладу і відразу займуся цими клятими лампочками», – подумав Едісон.

Кліффорд навшпиньках пішов із вітальні, все так же низько схиливши голову. Але не встиг він переступити поріг, як його майже збив із ніг гість – наскрізь промоклий і в брудних черевиках. Кліффорд скрикнув, перегоріла лампочка випала з рук і розбилася.

– Куди?! Куди?! – перестрашено замахав руками Кліффорд. – Сюди не можна в такому вигляді.

І виштовхав Теслу за поріг.

Едісон весело розсміявся. Він ще раз глянув на свій золотий годинник. Було вже вісімнадцять по сьомій. На аудієнцію залишалося менше п’ятнадцяти хвилин: він не збирався ні на мить змінювати свої плани.

Нарешті Тесла зайшов. Він подивився на зашторені вікна і якось розчаровано хитнув головою.

– Там блискавка, – промовив він.

– Проходь сюди, сідай, – підкликав його рукою Едісон.

Тесла сів на стілець навпроти нього. Якусь мить вони пильно дивилися один одному в очі, і Кліффорду, який саме зайшов до кімнати з новою лампочкою, здалося, що між ними проскочив електричний розряд.

– Я проаналізував твої пропозиції щодо вдосконалення моєї машини постійного струму, – сказав Едісон, мов нічого не сталося, – і мушу визнати, я дуже задоволений.

– Якою саме пропозицією Ви задоволені? – запитав Тесла.

– Усіма двадцятьма чотирма, – відповів Едісон і навіть посміхнувся. – Тому, я гадаю, ти заслуговуєш на невелике підвищення зарплати.

І Едісон багатозначно глянув на драні черевики Тесли і його зношений дешевий костюм.

– А як же обіцяна Вами премія? – з гідністю витримав його погляд Тесла.

– Яка премія? – зробив вигляд, що не розуміє, Едісон.

– Яку Ви обіцяли тому, хто усуне недоліки Вашої машини.

Едісона обурило слово «недоліки», але він стримався. Не мав звички дратуватися через дрібниці.

– Це був жарт, – сказав він.

– Який жарт?

– Простий жарт. Смішно, чи не так? – і Едісон розсміявся.

Кліффорд, який ще не вийшов з кімнати, також силувано засміявся, однак тут же закашлявся.

– Я не розумію... – почав Тесла.

– У тому-то й річ, що ти не зрозумів, – весело підхопив Едісон. – Ти погано знаєш англійську мову і зовсім не розумієш американського гумору...

– Я не розумію, як Ви можете сидіти тут за цими сліпими шторами, коли надворі така блискавка! – вигукнув Тесла і, одним рвучким рухом опинившись біля вікна, розчахнув штори. За вікном спалахнула червоним невимовної краси блискавка.

«Мені щось казали про його дивацтва», – подумав Едісон і поглянув на свій золотий годинник. До кінця аудієнції залишалося сім хвилин.

– А взагалі Ваші машини постійного струму – тупиковий хід, – без ніяких пояснень і переходів палко заговорив Тесла, повернувшись обличчям до Едісона. – Майбутнє за змінним струмом.

Едісон насторожився. Він подумав про мережу своїх постійних і потенційних клієнтів і про свої прибутки.

– Ти помиляєшся, – спокійно та безапеляційно заперечив він.

– Ні, ось подивіться, – усе більше розпалювався Тесла.

Він попорпався у своїх кишенях, але не знайшов там ні олівця, ні папірчини. Едісон не запропонував свої. Тоді Тесла підійшов ближче і почав писати формули просто пальцем у повітрі. Едісон не міг повірити своїм очам, але змінні й константи спалахували, світилися яскравим голубим світлом і за мить щезали, мов блискавки.

«Я його недооцінив», – із тривогою подумав Едісон.

– Якщо ми порівняємо тепер можливості Вашого генератора постійного струму і мого генератора змінного струму, то переконливо побачимо, що...

Дві формули – одна оранжева, друга жовта – довше за інші світилися в повітрі. Едісон хотів

протерти очі, але натомість протер свій годинник батистовим носовичком.

Едісон зважував усі можливості блискавично: можна зараз підхвалити його, викупити за безцінь його ідеї і назавжди відкласти їх у шухляду, але ж він невдовзі допетрає, що до чого, у нього, очевидно, ідей безліч, почне шукати інший шлях для їх реалізації; можна просто зараз викинути його геть, навряд чи він швидко знайде собі нову роботу, тим більше якщо натякнути тут і там про деякі його особливі риси, тоді велика вірогідність, що він просто помре з голоду, кого він тут знає, емігрант обідраний; ще можна почати проти нього судовий процес, ніби він зазіхає на котрийсь із його, Едісона, патентів, добре, що в Америці так легко подати судовий позов...

– Однак зрештою і це суто дрібниці, – Тесла зітер долонею з повітря формули, що ще світилися. – Енергія неба і землі – ось майбутнє людства. Уявляєте, яке благоденство настане, коли кожен зможе брати стільки енергії, скільки йому потрібно, просто із землі.

– Як це? – це було щось зовсім нове для Едісона.

– Ну, приміром, утикаєте Ви в землю спеціальний стержень-приймач і отримуєте електричний струм...

– Ти мрійник, – полегшено зітхнув Едісон. Проте, щоб повністю заспокоїтися, запитав: – А небо тут до чого?

– Енергія блискавок...

– Це дика фантазія. Це неможливо...

– Ні, можливо! Якщо Ви віддасте мені обіцяну премію, я створю лабораторію і років за два-три покажу Вам і всім, як можна опанувати блискавку.

«Ага, не такий він уже й простакуватий», – відзначив Едісон.

– Ну все, – повідомив він. – Мені час працювати. Цікаво було з тобою поспілкуватися, мої інженери нерідко про тебе згадували.

– Так що буде з моєю премією?

– Я ж пояснив, що це був жарт...

– Тоді я їду від Вас!

Тесла зробив рішучий крок у напрямку до дверей. Небо розкраяла величезна біла блискавка, а в люстрі перегоріли одразу три лампочки. Та одна,

що залишилася, жалібно зіщулилася від темряви і невпевнено замиготіла. Загримів грім.

Тесла зупинився і ще раз подивився у вікно.

– Зараз буде ще більша, – кудись у простір сказав він.

І вона спалахнула – велетенська і потужна. Намить, доки вона світилася, усе в кімнаті завмерло, мов на фотознімку. Ось вона, ця чорно-біла, зім'ята часом світлина: Едісон дивиться на свій золотий годинник, Тесла зазирає у простір. Коли їм запропонують розділити між собою Нобелівську премію, вони обидва відмовляться, погордувавши один одним. Коли весь світ перейде на змінний струм, Едісон уже здійснюватиме свої винаходи у кращому світі, де гроші не мають ніякого значення. Коли люди не зможуть пояснити загадку Тунгуського метеорита, вони пригадають про неймовірні дослідження Тесли.

...Блискавка згасла, і Тесла вибіг із кімнати, знову ледь не збивши з ніг Кліффорда.

– О лишенько! – сплеснув руками Кліфф, подивившись на мертві лампочки. Проте одразу ж прикусив язика: Едісон не любив, коли хтось скаржився, що лампочки світять недовго.

Тут й остання лампочка в люстрі згасла, залишилася лише настільна лампа, але вона затремтіла, відчувши свою безпорадність.

Блискавки за вікном, як Кліфф так і не зависив, усе спалахували і спалахували, одна від одної яскравіші.

Гроза минула за кілька годин. Після грози небо вмить знову чудесно зцілилося, немов його не шматували і не краяли вогненні ножиці, воно засяяло цілісністю, у яку вступили на ніч зорі, а на ранок увійшло сонце.

Утім, людям чужа була цілісність, і знову, як тоді, коли вони відкинули Платона й довірилися Аристотелю, як тоді, коли взяли за настанову вчення не Канта, а Конта, як тоді, коли пішли не за Гегелем, а за Пірсом, вони забули про Теслу і зробили ідолом Едісона.

Варто було б цього разу спробувати – небо не приховує від людей таємницю зцілення; але людство знову відбулося відмовкою: хіба Едісон і Тесла не стали по різні боки блискавки в те грозове надвечір'я?